

hun eerste pogingen daartoe zullen wij straks een aparte paragraaf wijden.

Andere problemen, minder belangrijk, waren even urgent. Wat aan strijdkrachten was ontsnapt, moest weer in de oorlogvoering geïntegreerd worden en er moest beslist worden waar de opleiding van de leerling-vliegers zou worden voortgezet.

Beginnen wij met het eerste, dan dient er op gewezen te worden dat vooral van de marine veel meer opvarenden ontkomen waren naar Australië dan naar Ceylon. Schout-bij-nacht Coster had er handen vol werk aan – de marinemannen, voorzover zonder oorlogsbodem gearriveerd ('een samengeraapt zootje gedesillusioneerde mensen', aldus later een der officieren!), kwamen goeddeels in Fremantle bij Perth, in West-Australië dus, terecht. 'Er was niets', vertelde Coster aan de Enquêtecommissie.

'Er was geen plaats om de mensen onder te brengen. Er was geen organisatie die voor voedsel, en geen organisatie die voor kleren zorgde. Alles moest worden geïmproviseerd. Ik heb daarbij veel hulp gehad van de Australische marine. Met die hulp heb ik mensen opgevangen, die praktisch naakt aankwamen. Ik bedoel dan in *shirt* en *short*, waarmee de mensen in Indië aan boord waren gezet. Voor Australië, waar het koeler is dan in Indië, was dat niet voldoende. Er moest deze mensen ook weer militaire geest bijgebracht worden. Door alles wat ze hadden meegemaakt, was het moreel van de mensen aanvankelijk niet hoog te noemen.'²

Van Fremantle werden de bedoelde marinemannen naar Melbourne getransporteerd (een treinreis van vijf etmalen) – vandaar vertrokken de meesten per schip naar Engeland. Wat de in Australië achtergebleven marine-eenheden verricht hebben, komt in hoofdstuk 5 aan de orde – hier willen wij slechts vermelden dat van de drie onderzeeboten die Australië hadden bereikt, spoedig twee als operationele eenheden wegvielen: de 'K 8' werd voor de sloop verkocht en de bij de aanval van de Japanse dwerg-onderzeeboten op de haven van Sydney beschadigde 'K 9' werd eerst door de Australische marine als oefenschip gebruikt voor het leren hanteren van *asdic*-opsporingsapparaten en vervolgens door de Nederlandse marine als opslagplaats voor stookolie.³

Wat het aan de bezetting ontkomen vliegpersoneel van MLD en Militaire Luchtvaart betrof: het behoefde, leek het, geen tekort te hebben aan toestellen. De *Netherlands Purchasing Commission* in de Verenigde

¹ Getuige J. S. Bax, *Eng.*, dl. VIII c, p. 1205. ² Getuige Coster, a.v., p. 644. ³ Toen de onderzeeboot als zodanig in '44 naar Nieuw-Guinea werd gesleept, sloeg hij in een storm los en werd op de kust gedreven.